

TÜRKİYE VE JAPONYA'NIN MODERNLEŞME SÜREÇLERİ: BENZERLİKLER-FARKLILIKLAR

MODERNISATION PROCESSES OF TÜRKİYE and JAPAN: SIMILARITIES-DIFFERENCES

Elif TÜRKİSLAMOĞLU

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

eliftio@yahoo.com

ORCID: 0000-0003-0100-1884

ÖZ

Geliş Tarihi:

17.07.2024

Kabul Tarihi:

08.08.2024

Yayın Tarihi:

20.12.2024.

Anahtar Kelimeler

Meiji Restorasyonu
Osmanlı
İmparatorluğu
Cumhuriyet
Modernleşme
Japonya

Keywords

Meiji Restoration
Ottoman Empire
Republic
Modernization
Japan

Türkiye ve Japonya, modernleşme sürecine 19. yüzyılda, yakın zamanlarda girmiş ve bu anlamda birbirine benzer deneyimler iki ülkedir. Batı dışı modernleşmenin ilk örneklerinden olmaları, devlet eliyle yukarıdan aşağı yürütülen hareketler olmaları söz konusu süreçleri birbirine benzeştirmiştir. İki ülke de Batı emperyalizminin tehditlerinden uzak durabilmek, devleti ayakta tutabilmek için böyle bir harekete girişmişler ve ulus-devlet kurma süreciyle modernleşmeyi eş zamanlı gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Ancak uzak coğrafyalarda, başka başka tarihsel ve kültürel geçmişe sahip bu iki ülkenin modernleşirken yaşadıkları deneyimlerin çok temel farklılıkları olmasına yol açmıştır. Her şeyden önce Japonya'nın bir ada devleti olması, kültürel ve etnik olarak daha homojen bir toplum yapısına sahip olması, Türkiye'ye göre Batı'nın ve dolayısıyla onun emperyalist yayılım mesafesinden daha uzak olması modernleşme sürecini kolaylaştıran etkenler olmuştur. Türkiye ise Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılında başlattığı modernleşme hareketinde, çok uluslu, çok dinli ve çok dilli bir imparatorluk ve üstelik kapitalist Batı'nın en yakınındaki ülke olarak bu süreci çok daha zorlu şartlar altında yaşamış, Japonya'dan farklı olarak ulus-devleti kurmanın yanı sıra bir de sekülerleşme sürecini yürütmüştür.

ABSTRACT

Türkiye and Japan entered the modernization process recently, in the 19th century, and they have similar experiences in this sense. The fact that they are among the first examples of non-Western modernization and that their movements of modernization carried out from top to bottom by the state makes these processes similar to each other. Both countries embarked on such a movement in order to stay away from the threats of Western imperialism and to keep the state alive, and they tried to achieve modernization simultaneously with the process of establishing a nation-state. However, the modernization experiences of these two countries, located in distant geographies and with different historical and cultural backgrounds, have resulted in fundamental differences. First of all, the fact that Japan is an island state, has a more culturally and ethnically homogeneous social structure, and is further away from the West and therefore from its imperialist expansion compared to Türkiye, were the factors that facilitated the modernization process. Turkey, on the other hand, experienced this process under much more difficult conditions in the modernization movement initiated in the last century of the Ottoman Empire, as a multi-national, multi-religious and multi-lingual empire and, moreover, as the country closest to the capitalist West, and unlike Japan, it had to establish a nation-state. In addition, it also carried out a secularization process.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1517971>

Atf/Cite as: Türkislamoğlu E. (2024). Türkiye ve Japonya'nın modernleşme süreçleri: Benzerlikler-Farklılıklar. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, Türkiye-Japonya Diplomatik İlişkilerinin 100.Yılı Özel Sayısı*, 180-190.

Giriş

Türkiye'nin son iki yüzyıllık tarihi modernleşme çabasının tarihidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma sürecinde devleti ayakta tutma mücadelesi modernleşme, başka bir deyişle Batılılaşma düzleminde verilmiştir. Benzer bir modernleşme çabasını, Türkiye'den çok uzakta bir ülke Japonya da, üstelik hemen hemen aynı dönemlerde, 19. yüzyılın ikinci yarısında başlatmıştır. Bu bakımdan birbirinden uzak, farklı iki coğrafyada konumlanmış bu ülkeler arasında benzer bir tarihi süreç söz konusudur.

İki ülkenin de Batı dışı modernleşmenin ilk örnekleri olması bu benzerliği daha da ilgi çekici kılmaktadır. Ancak birbirinden farklı tarihsel, kültürel ve coğrafi farklılıklara sahip iki ülkenin yaşadıkları deneyimlerde benzerlikler kadar ayrılıklar şüphesiz da dikkate değerdir. Diğer yandan, Türk düşüncesinde modernleşme/Batılılaşma tartışmalarında “Japon örneği” üzerinde durulan konulardan biri olması da söz konusu karşılaştırmayı gündeme getiren bir boyut halini almıştır. Bu sebeple, Türkiye ve Japonya'nın modernleşme süreçleri, sayısı fazla olmasa da, çeşitli incelemelere konu olmuştur.

Bu çalışmada, Türkiye ve Japonya'nın modernleşme süreçleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ele alınmıştır. Esasen baştan belirtmek gerekir ki; farklılıkları benzerliklerinden daha fazladır. Zira her ne kadar yakın tarihlerde modernleşme siyasetine başlamış olsalar da sürecin başlangıcı, seyri ve vardığı yer bakımından farklılıklar göze çarpmaktadır. Elinizdeki makalenin ana eksenini Japonya'nın modernleşme süreci ve bu sürecin Türkiye'nin deneyimi ile karşılaştırılmasıdır. Tabii öncelikle kavramsal olarak modernleşme, diğer bir deyişle, Türkiye ve Japonya gibi Batı dışındaki ülkeler açısından Batılılaşma meselesine kısaca değinilmiştir. Tarihsel plan olarak her ne kadar Türkiye açısından ilk adımların tarihi 18. yüzyıl başlarına kadar götürülebilirse de, 19. yüzyıldan İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar olan bir dönem irdelenmiştir. Bu doğrultuda Japonya için modernleşme tarihinin başlangıcı sayılan 1868'de Meiji Restorasyonundan 20. yüzyıla emperyal bir güç olarak girişi ve ardından İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte Türkiye'nin modernleşme sürecinde yaşadıklarıyla örtüşen ve ayrışan yönleri üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Modernleşmek mi? Batılılaşmak mı?

Modernleşmek ve Batılılaşmak kavramları genellikle aynı anlamda kullanılır. Tabii burada bir açıklık getirmek gerekir. Gerçekten aynı anlamda kavramlar mıdır yoksa farklı süreçler midir? Başlı başına kapsamlı bir tarihsel süreci ve dolayısıyla incelemeyi gerektiren modernleşme kavramını elinizdeki makalenin sınırlılıkları içinde tüm yönleriyle ele almak elbette mümkün değildir. Ancak kısa bir tanımlama yapılabilir.

Latince “modernus” kelimesinden gelen “modern” sözcüğü “contemporary” (çağdaş) olanı anlatmak üzere kullanılmaya başlanmıştır ve Hıristiyanlık döneminin pagan döneminden farklı olduğunu vurgulamak üzere ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan ilk olarak Ortaçağ'ı antik çağlardan ayırmak için kullanılmıştır. Ancak “modernite” (ya da “modernlik”) sözcüğünün ortaya çıkışı ve bugünkü anlamını kazanması Rönesans, esas olarak da Aydınlanma Devrimi sonrası “rasyonalite”nin öne çıkması ile 17. yüzyıldadır. Fakat toplumsal bir sistem olarak “modernite”, Batı Avrupa'da Fransız Devrimi, Sanayi Devrimi ve kapitalizm ile yaşanan büyük toplumsal, siyasi, ekonomik ve kültürel dönüşüme karşılık gelir (Williams, 1997:65-68). Dolayısıyla “modernite” Batı'da ortaya çıkmış ve evrenselleşmiştir. Batı'nın, söz konusu dönüşüm sonrası ulaştığı düzeye erişme çabası doğrultusunda her ülkenin kendi çizgisinde yaşadığı değişim süreci de “modernleşmek” olarak tanımlanır. Kavramın içerisinde ekonominin sanayileşmesi, düşüncenin sekülerleşmesi vardır, ancak onunla sınırlı değildir. Toplumsal ve coğrafi hareketlilikte kayda değer bir artışa, seküler, bilimsel ve teknik eğitimin yaygınlaşmasına, maddi yaşam standartlarının gelişmesine ve benzeri pek çok olguya işaret etmektedir. Şehirleşmenin artması, işgücünün büyük bölümünün üretimin tarımdan sanayi ve hizmet sektörlerine geçmesi; okur-yazarlığın, kitle-iletişim araçlarının, kişi başına düşen milli gelirin artması, yaşam sürelerinin uzaması bu olgular arasındadır. Tüm bu niteliksel ve niceliksel dönüşümde ölçüt Batı ülkelerinin standartlarıdır. Bu bakımdan “modernleşmek”, Batı dışındaki ülkeler ve toplum için geçerlidir (Köker, 2007: 39-40; Göle, 2007: 58; Ward and Rustow, , 1968: 3-4).

İşte bu nedenle “modernleşme” kavramı 19. yüzyılda “Batılılaşmak” olarak addedilmiştir (Nilüfer Göle, 2007: 59). Zira Batı dışında modernleşme çabasına ülkeler, Batı'nın 17. yüzyıl sonrası yaşadığı büyük dönüşümleri geçirmemişler, ancak onun eriştiği düzeye erişmeyi bir yerde varlık/yokluk meselesi olarak görmüşlerdir. Çünkü

özellikle Batı kapitalizminin emperyalist yayılma¹ aşamasına geçtiği 19. yüzyıl ve sonrasında en azından bu yayılmaya karşı durabilmek için Batı'nın askeri teknolojisine ihtiyaç duymuşlardır. Bu sürecin ilk örnekleri de Rus Çarlığı ve Osmanlı İmparatorluğu'nda görülmüştür. Rusya'da Büyük Petro'nun 17. yüzyıl sonlarında, Osmanlı'da da III. Selim'in 18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başlarında giriştiği reformlar "Batılılaşma" sürecinin başlangıcı sayılır (Belge, , 2007: 43). Bu iki geleneksel imparatorluğun ilk Batılılaşan ülkeler olması olağan görülmelidir. Zira Batı'nın bittiği yerde başlayan Doğu, Osmanlı Türkiye'si ile Çarlık Rusyası'dır. Batı ile coğrafi bu yakınlığın yanı sıra yüzyıllara dayanan siyasi, ticari ilişkiler ve tabii savaşlar karşılıklı etkileşimi kaçınılmaz kılmıştır. Bu makalenin konusu olan Japonya ise Türkiye ve Rusya'ya göre Batı ile çok daha sınırlı ilişkiler içerisinde olmasına rağmen, Batı dışı modernleşmenin, bir başka deyişle Batılılaşmanın ilk örnekleri arasında yerini almıştır.

Batı dışı modernleşmenin bu ilk üç örneği olarak kabul edilen Türkiye, Rusya ve Japonya hiç sömürge geçmişlerinin olmaması, tarihlerinin en azından bir bölümünde imparatorluk geçmişlerinin olması ve modernleşme hareketinin hükümet ya da bir yönetici lider eliyle yukarıdan yürütülmesi bakımından da ortak özelliklere sahiptirler. Üçü de, aralarındaki dikkate değer farklılıklara rağmen, görece istikrarlı devlet düzenleriyle "modern" denilebilecek bir yapıya ulaşmış ve birbirinden bağımsız olarak üçü de gönüllü olarak bu süreci gerçekleştirebilmiş ülkelerdir (Cornelissen, Steunebrink, Zweerde, 2004: IX-X).

Bu örneklerden Japonya'nın Türk modernleşme tarihi için özel bir önemi vardır. Japonların 1905 Savaşında Rusya'yı yenmesinden sonra II. Meşrutiyet ve hatta sonrasında Cumhuriyet dönemi Türk aydınları için Japon modernleşmesi "kültürün korunup, Batı'nın sadece teknolojinin alınmasının" bir örneği olarak gösterilmiştir. Ziya Gökalp'ten Mehmet Akif'e, Ahmet Ağaoğlu'ndan Peyami Safa'ya kadar pek çok düşünür Japonya'yı işaret edip "milli ve manevi kimliğin" korunarak "Batılılaşma"nın mümkün olabileceğinden söz etmişlerdir (Çiğdem, 2007: 80). Daha yakın dönemlerde ise Niyazi Berkes, Doğan Avcıoğlu ve Bozkurt Güvenç gibi düşünürler, Batılılaşma meselesinde maddi/manevi ayırımının mümkün olmayacağından bahsederken, Japonya'nın sanayi kapitalizmine geçip, modernleşmeyi başaran ilk Avrupa dışı ülke olmasını Batı emperyalizminin yayılımını durdurmuş olabilmelerine bağlamaktadırlar (Topses, , 2011/4: 81).² Dolayısıyla Japon modernleşmesi üzerine eğilmenin, böyle bir örneğin Türk modernleşmesi için gerçekten mümkün olup olmadığına da bir cevap arayışı şeklinde değerlendirildiği söylenebilir.

Tanzimat Fermanı'ndan Meiji Restorasyonu'na

Japon modernleşme tarihine bakıldığında başlangıç olarak 1868 yılında tahta geçen İmparator Meiji dönemi gösterilir. Ancak Türkiye için bu başlangıç çok daha öncelere, hatta belki 17. yüzyıl başlarındaki Lale Devri'ne kadar götürülebilirse de sürecin tutarlı bir biçimde yürütülmesi için yine de dönüm noktası Tanzimat Fermanı kabul edilebilir.

Mustafa Reşit Paşa'nın 3 Kasım 1839'da Gülhane Parkı'nda okuduğu Hatt-ı Hümayun ile Osmanlı padişahının ilk defa olarak tebaasına can, mal ve ırz güvenliği ile hangi dinden olursa olsun yasalar önünde eşitlik konusunda söz verirken yeni bir vergi sistemi, zorunlu askerlik düzenini getirdiğini ilan ediyordu (Zürcher, 2017: 45). Sultan Abdülmecit'in tebaasına karşı bu yemini, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın deyişiyle "Müslüman Şark tarihinde bir hükümdar ağzından çıkmış ilk taahhüt"tür (Tanpınar, 2012: 138). Osmanlı'da esasen 19. yüzyılın başında III. Selim idaresindeki Nizam-ı Cedit hareketi, sonrasında II. Mahmut döneminde askeriye bürokrasiye, eğitim ve hukuki alandaki reformlarla Tanzimat Fermanı'na giden yolu döşemiştir. Ancak bu Fermanla Osmanlı, ilk defa devletin idari ve askeri yapılanmasındaki yenilikler dışında çok uluslu İmparatorluğun toplumsal yapısına yönelik bir düzenleme için saltanat yemini edip, anayasal nitelikte bir belgeyi (Berkes, 1964: 146) kabul ediyordu.

Türkiye'nin modernleşme tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olan Tanzimat Fermanı'na benzer biçimde 1868 yılında iktidarı ele alan İmparator Meiji de beş maddelik bir yeminle Japonya'da "Restorasyon" adı verilen modernleşme hareketini başlatmıştır. Söz konusu yeminin maddeleri ülkenin sorunlarının kamuya açık bir biçimde tartışılması, farklı toplumsal sınıflardan oluşan tüm Japon toplumunun yönetime katılması, herkese hürriyet ve istediği mesleği yapabilme serbestliği verilmesi, eskinin kötü adetlerinin yok edilmesi ve Japonya'nın

¹ Bkz. Jozef Wilczynski, "Imperialism", An Encyclopedic Dictionary of Marxism, Socialism and Communism, Macmillian Reference Books, London, 1981, p. 239-241.

² Bkz. ayrıca Niyazi Berkes, *Asya Mektupları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016 ve Doğan Avcıoğlu, *Türkiye'nin Düzeni*, Kırmızıkeçi Yayınları, İstanbul, İstanbul, 2015.

daha güçlü hale gelmesi için bilginin dünyanın her yerinde aranması hükümlerinden oluşmaktaydı. İlk dört madde geleneksel Japon yaşam biçimine ilişkin yeni düzenlemeler getirirken son madde Japonlara başka medeniyetleri, ülkeleri araştırmayı telkin ediyordu. Bu telkin ile Japon modernleşmesi “Japon ruhu, Batı’yı öğrenme” söylemi üzerine kurulacaktı (Henshall, 2004:74 -75; Atalay, 2019: 216).

İmparator Meiji döneminden evvel Japonya, uzun asırlar boyunca “daimyo” denilen samuray aileleri ve otoritesi zayıf bir imparator tarafından feodal bir düzende idare edilmiştir. 17. yüzyılın başlarında bu samuray ailelerinden biri olan Tokugawalar ülke yönetimini ele geçirerek kendilerine bağlı “şogun” denilen samuray liderlerine bağlı beyliklerle 19. yüzyıl ortalarına kadar ülkenin hâkimi olmuştur. Tarıma dayalı bir ekonomiyle Tokugawa idaresi boyunca Japonya, kendisini büyük ölçüde dünyadan yalıtarak kast sistemi benzeri dayalı feodal bir düzende varlığını sürdürmüştür (Atalay, 2019: 209-210).

Tokugawa yönetiminde de Japonya, 19. yüzyıl ortalarına gelene kadar önemli bir gelişme kaydetmiştir. Askeri şogunlar güç kaybederken sivil bürokrasi güçlenmiş, Batı’da olup bitenlerle daha yakından ilgilenir olmuştur. Tokugawa şogunluğunun sonlarında bürokratlar ve akademisyenler ülke çapındaki yasaları toplayıp kodifiye etmeye başlamışlardı. Fakat diğer yandan askeri zayıflama, ekonomik ve sosyal durumun kötüleşmesi de söz konusuydu. Her ne kadar köylü ve şehirlerde birtakım işsiz ayaklanmaları olsa da Tokugawa rejimine ya da daimyolara karşı şogunlardan bir ayaklanma ya da toplu hareket söz konusu olmamıştır. Japonya’daki Restorasyon hareketi, aslında dışarıda yaşanan bir krizle gelmiştir (Hall, 1968: 39). 1853 yılında Amiral Mathew Perry komutanlığında ABD donanmasına ait gemiler, iki ülke arasında ticaretin başlatılması, aksi halde Amerikan donanmasının ertesi yıl daha çok gemiyle geleceği tehdidini içeren bir mektupla Japon limanlarına yanaşmıştır. İmparatorluk bir yıl boyunca ne yapacağı konusunda kararsız kalırken, gerçekten 1854 yılında sekiz Amerikan donanma gemisi Japonya’ya gelmiştir. Bunun üzerine ABD ile “Kanagawa Antlaşması” imzalanarak gemiler ve denizciler için bazı imtiyazlar verilmiştir. Ancak bu antlaşmayı esas olarak ticari ve adli imtiyazlar içeren, ABD’den sonra Hollanda, İngiltere, Fransa ve Rusya ile de imzalanan “Ansei Antlaşmaları” izlemiştir. Bu gelişmeler, içeride Tokugawa yönetiminin zayıflamasına yol açmıştır (Atalay, 2019: 212-213). Japonya’nın imzaladığı bu antlaşmalar, Osmanlı İmparatorluğu ile İngiltere arasında 1838 yılında imzalanan Baltalimanı Ticaret Antlaşması ve sonrasında Osmanlı’nın diğer Batılı ülkelerle yaptığı diğer imtiyaz antlaşmalarını akla getirmektedir. Osmanlı’nın da Batılılaşma sürecine girmesinde bu antlaşma önemli bir dönüm noktasına işaret eder. Nitekim hemen ertesi yıl Tanzimat Fermanı ilan edilmiştir.

Ticari antlaşmalarla egemenliği zedelenen Japonya’da daimyoların bazıları Tokugawa şogunluğundan desteğini çekmiş ve 1868 yılında imparatorluk sarayı içinde bir müdahale ile 15 yaşında yeni bir imparator, Mutsuhito (ki daha sonra Meiji “aydınlanmış hükümdar” adını alacaktır) tahta geçirilmiştir (Henshall, 2014: 69). Böylece Japonya’da Meiji dönemi başlamıştır. 1912 yılında İmparatorun ölümüne kadar sürecek yeni dönem, eskinin kurumları üzerine inşa edilmiştir. Tokugawa siyasi sisteminin yeni döneme mirası otoriter yönetime güven ve seçkin sınıfın önceliği olmuştur. 1853’ten sonra gücü elinde tutan gruplarda radikal değişim olsa da güç samuray varlığında kalmıştır. Eski siyasi sistemde daha sınırlı bir gücü olan imparator, yeni dönemde ulusun ve özellikle samuray varlığının simgesi olmuştur. Restorasyon liderleri, yerel yönetimlerde idarenin işleyişine 1870’lerin başına kadar dokunmadı. Ancak sonrasında kararlı bir merkezileşme hareketine gidilmiştir. Her şeyin hızla değiştiği Meiji devletinde eski dönemin kurumları ve hatta kişileri bir süre daha görünür biçimde varlığını sürdürmüştür (Hall, 1968: 37-41). Meiji sonrasında ise İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar Japonya’nın modernleşme sürecinde askeri gücün öne çıktığı, Batılı emperyalist devletlerle rekabete girildiği bir dönemden söz edilebilir (Henshall, 2014: 136).

Görüldüğü üzere Japonya’nın modernleşmesi de Osmanlı gibi esasen dış politikasında olan bitenle yakından ilgiliydi. Meiji yönetiminin Batı’nın emperyalist yayılımının farkına varması ve Japonya’nın bağımsızlığını koruması, modernleşmenin gerektiği düşüncesinin yerleşmesiyle mümkün olmuştur (Jansen, 1968: 150). Ancak bakıldığında Japon modernleşme sürecine kıyasla Türkiye’nin modernleşmesi daha inişli çıkışlı ve karmaşık bir seyir izlemiştir. 19. yüzyıl İmparatorluk açısından pek çok siyasi, askeri ve ekonomik buhranların yaşandığı “en uzun yüzyıl”³ olarak tarihe geçerken, Birinci Dünya Savaşı sonrası dağılmış ve topraklarının büyük ölçüde Anadolu’da kalan kısmında Cumhuriyet Türkiye’si bir ulus devlet olarak kurulmuştur. Bu farklı siyasi tarih akışı

³ Bkz. İlber Ortaylı, İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2016.

içinde iki ülkenin modernleşme, bir başka deyişle Batılılaşma sürecinde bazı benzerlikler olduğu gibi ve onlardan daha çok farklılıklar olduğu görülebilmektedir.

Öncelikle Japonya ve Türkiye açısından da modernleşme süreci, aynı zamanda bir ulus-devlet kurma sürecidir. Fakat bu süreçte sahip olunan tarihsel, kültürel ve coğrafi miras ile yaşanan zorluklar birbirinden epey farklıdır. Coğrafi olarak bir ada devleti olan Japonya, Batı emperyalizminin yayılımından Türkiye'ye göre daha az ve daha geç etkilenmiştir. Yukarıda bahsedildiği üzere, Amerikan gemilerinin gelip Japon egemenliğini tehdit etmesi 19. yüzyıl ortalarındadır. Halbuki Doğu'nun batısında, Batı'nın doğusundaki Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa ile ilişkileri tüm tarihinin merkezi bir yerindedir. İmparatorluğun 17. yüzyıla kadar askeri yayılma alanı olan Avrupa ile ilişkiler bu yüzyılın sonunda aksi bir seyir izlemeye başlamıştır. 1699 yılında Karlofça Antlaşması ile toprak kaybettiğinden beri, Avrupa'nın askeri, siyasi ve elbette ekonomik baskıları altındadır. Buna karşılık Japonya Tokugawa şogunluğu döneminde 17. yüzyıldan neredeyse 19. yüzyıl ortalarına kadar süren bir "izolasyon" dönemi yaşamıştır. Bu nedenle dünyada, özellikle de Batı'da olan biten gelişmelerden uzak ve büyük ölçüde habersiz kalmıştır (Belge, 2007: 382-383). Gerçi Osmanlı İmparatorluğu da, yüzyıllardır çok yakın ilişkiler içinde olmasına karşın, 18. yüzyıla kadar, başka bir deyişle ilk askeri yenilgilere kadar Batı'da ne olup bittiğiyle pek ilgilenmemiş, ancak Lale Devrinde (1720) ilk elçisi olarak Yirmisekiz Mehmet Çelebi'yi Paris'e göndermiştir (Berkes, 1965: 33). Çünkü Osmanlı o vakte kadar Batı'yı merak etmemiştir. Tanpınar'ın dediği gibi "O, tarihini tek başına yapmış ve öyle yaşıyordu. Bu itibarla XVIII. asra kadar garba bakışımızda mühim bir değişiklik görülmemesi gayet tabiidir" (Tanpınar, 2012: 60). Tabii bu kayıtsızlık, İmparatorluğun Batı'da olan bitenlerden başka herkesten çok etkilendiği gerçeğini değiştirmemiştir. Bunların başında da Fransız Devrimi sonrası yayılan ulusçuluk hareketleridir.

Çok uluslu ve çok dinli bir imparatorluk olan Osmanlı Devleti, 19. yüzyılda bir yandan modernleşme çabası içine girmişken bir yandan da İmparatorluğun özellikle Balkanlar'daki topraklarında yaşayan toplulukların ulusçu ayaklanmalarıyla uğraşmak zorunda kalmıştır. Buna karşın Japonya büyük ölçüde dil, etnik köken ve din açısından epeyce homojen bir nüfusa sahiptir. 19. yüzyıl Türkiye'si ise üç kıtaya yayılmış, çok farklı dinleri, dilleri ve etnik kökende toplulukları barındıran bir imparatorluktu. Üstelik bu toplulukların her birinin gelişmişlik seviyesi, istekleri de birbirinden farklıydı. Ulusçu ayaklanmalar, İmparatorluktan kopmalar ve nihayet Birinci Dünya Savaşı derken bugünkü Türkiye'nin sınırları coğrafi olarak ancak 1918 itibarıyla siyasi olarak görülen gelişmelere bağlı olarak belirlenebilmiştir. Batı emperyalizminin yayılım çizgisinin sonunda yer alan Japonya, her ne kadar 1854 sonrası etkilenmiş olsa da, hiç sömürge haline gelmediği gibi ulusal çapta bir emperyalizme karşı savaş vermek zorunda kalmamıştır. Türkiye de hiçbir zaman Batı sömürgesi haline gelmediyse de Avrupa'nın askeri gücüyle sürekli karşı karşıya kalmıştır. İmparatorluk, üç kıtanın kesişme noktasında idi ve sömürge mücadeleleri tam bu noktalarda yapılmaktaydı. Hatta Rustow ve Ward'ın belirttikleri gibi, "kaydedilen tarihte Yakın Doğu en çok işgal edilen bölge iken Japonya en az işgal edilen bölge olmuştur. Tabii bunun Türkiye'nin ulus-devlet kurma sürecine etkisi daha farklı olmuştur" (Ward, D. A. Rustow, 1968: 438-439). Tabii bu farklılık hem süreci zorlaştırmak hem de hem de uzatmak bakımından etkili olmuştur. Japonya Birinci Dünya Savaşı'na kadar ulus-devlet olma sürecini tamamlamıştır. Türkiye ise ancak 1923'te bunu gerçekleştirebilmiş, fakat sonrasında da ulus-devlet karşıtı isyanlarla, terör hareketleriyle uğraşmaya devam etmiştir.

Kültürel olarak Japonya açısından Batı kültürünü almak daha az sorunlu olmuştur. Alfabetesini, dini, düşüncüyü, edebiyatı büyük ölçüde Çin'den aldığı için zaten başka bir uygarlıktan kültürel unsurlar almaya alışıktı. Dolayısıyla Batı'nın teknolojisini ve kurumlarını alırken pek bir tereddüt yaşamamıştır. Fakat Türkiye açısından durum farklı idi. Her ne kadar Japonya'nın Çin'den aldığı gibi Osmanlılar da yazıdan, edebiyata, dine kadar kültürel çoğu unsuru Araplardan ve Farslardan almışlarsa da 16. yüzyılda Arap ülkelerini fethettikleri için onlara karşı bir üstünlük ilişkisi içindeydiler. Bu sebeple başka toplumlara kültürel ve dini olarak "üstten bakma"ya alışmışlardı. Benzer biçimde himayerindeki Hıristiyan topluluklar da Müslümanlardan daha alt bir tabaka olarak sayılmaktaydı. Dolayısıyla bütünüyle kendisinden başka olan ve dahası uzun yıllar boyunca "üstten bakılan" bir medeniyetin kültürünü, kurumlarını almak Osmanlı için daha sorunlu bir konu olmuştur (Ward, Rustow, 1968: 442). Daha evvel bahsedilen, "Batı'nın tekniğini alıp, kültürünü almama" tartışması tüm Osmanlı/Türk modernleşmesinin temel tereddüdü olmuştur. Hilmi Ziya Ülken, bu tereddüdü Batı ile Haçlı Seferlerinden beri yaşanan "ideolojik gerginlik"e bağlar ve bu nedenle "17.-19. yüzyıllarda her Batılılaşma davranışı[nın] şiddetli bir gerileme hareketi ile karşılaştığı" yorumunu yapar. Sonrasında ise "yüzeysel modernleşme"den öteye gidilemediğini, her modernleşme hareketinin yenilik taraftarları ile tutucular arasındaki çatışmanın bir konusu

olduğunu, geniş halk kitlelerinin ise büyük ölçüde sürecin dışında kaldığından söz eder (Ülken, 2013: 4-6). Bu çatışmanın modernleşme sürecine etkisi 20. yüzyılda Cumhuriyet ve Atatürk devrimleriyle savuşturulabilmiş, Batı medeniyetinin bir bütün olarak kabul edilip alınmasına karar verilmiştir.

Türk ve Japon modernleşmelerinin kültür boyutundaki farklılığın bir başka yansıması din konusunda olmuştur. Zira sekülerleşme, uzun süre modern Türk devletinin en büyük sorunu olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nda din ile devletin bütünleşik olması, modernleşmeyi başlı başına bir sekülerleşme süreci haline getirmiştir.⁴ Oysaki karşılaştırılabilir güçlü ve sabit bir dinin yokluğu Japonya'da modernleşme açısından bambaşka bir durum yaratmıştı. Her ne kadar Japon imparatoru da Osmanlı sultanı gibi hem dünyevi hem de uhrevi bir özellik taşısa da, Japon örneğinde bu daha sembolik ve kurgusal olmuştur. Sırasıyla Budizm, ardından Konfüçyanizm Çin'den geçmiş, sonraları ise Japonya'ya özgü Şintoizm meydana çıkmıştır. Ancak Şintoizm gibi yerli bir dinin varlığına rağmen ulusal ölçekte Japon toplumuna hâkim bir din olmadığı gibi, Türkiye'deki "ulema"ya benzer güçlü bir din adamı sınıfı da bulunmamıştır. Bu sebeple Japonya, Türkiye'nin ve başka birçok ülkenin modernleşme çabalarını zorlaştıran bir sekülerleşme meselesiyle pek uğraşmak durumunda kalmamıştır (Ward, Rustow, 1968: 443; Belge, 2012: 373-374).

Türk ve Japon modernleşmelerindeki önemli bir benzerlik yukarıdan aşağı hareketler olmasıdır. Batı toplumlarının yüzyıllara dayanan evrimsel bir süreçte kapitalistleşerek ve monarşileri yıkararak kurdukları modern ulus-devletlere karşın, Batı dışı toplumlar ancak yukarıdan aşağı yönetilen bir süreçle modernleşebilmişlerdir. Tabii bunda topluma öncülük, kralları tahtından edecek bir burjuva sınıfının ortaya çıkmaması, dolayısıyla aşağıdan yukarı bir hareketi tetikleyecek dönüşümlerin Türkiye ve Japonya gibi ülkelerde yaşanmaması da etkilidir. Bu nedenle süreci devleti de idare edenler yönetmişler, topluma yön vermeye çalışmışlardır. Ancak bu konuda Japon modernleşmesinin bir farklılığı vardır. Daha sonraki az gelişmiş ülkelerde görülen modernleşmelerden farklı olarak tek bir kişinin değil, bir grubun idaresindeki programla ve ülke çapında bir disiplin sağlanarak gerçekleştirilmiş olmasıdır. Tek bir lider odaklı reform programı olmaması ise genellikle imparator adına yapılan tüm değişikliklerin fazilet ve ortak sağduyu ile yapıldığı fikrinin telkin edilmesiyle açıklanmaktadır. Zira imparator kültürünün etrafında kurumsal bir karizma söz konusu idi. Tek bir liderin yokluğunda Japonya'daki Meiji Restorasyonu "tirumvirate" denilen üç başlı bir grup tarafından yürütülmüştür. Birinci gruptaki liderler Meiji yönetiminin Saigo Takamori, Okubo Toshimichi, and Kido Koin gibi ulusa yön veren liderlerdir. İkinci kuşakta ülkeyi 20. yüzyıla götüren, "han kliği" ve "genro" gibi daha yaşlı devlet adamlarından oluşan "oligarklar" yer almaktaydı. 1930'lar ve 1940'larda "jushin" denilen saray yetkileri ile eski başbakanlardan oluşan "kıdemli devlet adamları" imparatorun önemli kararlar almasında ve başbakan seçiminde yetki sahibi idi. Bu gruplar ve kuşaklar arasında Japon modernleşmesi açısından en önemli olanları Meiji "genro"ları (kuşağı) idi (Hackett, 1968: 66-67). Türkiye'de ise Tanzimat'a kadar olan modernleşme, III. Selim ve II. Mahmut gibi padişah, başka bir deyişle tek bir lidere bağlı iken, Tanzimat sonrası Babiâli odaklı bir süreçtir. II. Abdülhamit dönemi, her ne kadar bu sürecin idari ve siyasi olarak yavaşladığı bir dönem görülse de, özellikle eğitimde ve haberleşme, ulaşım gibi teknik alanlarda hızlandığı lider odaklı bir modernleşme sürecidir.

Monarşik yönetim açısından iki ülke arasındaki önemli bir fark da; Japonya'da imparatorluğun sembolik bir makam olması ve tüm ulus devlet sürecinde birleştirici bir rol oynamasına karşın Osmanlı'da saltanat makamının bütün İmparatorluğun esas yönetim merkezi olması ve ulus-devletin bu kurumun kaldırılışıyla kurulmuş olmasıdır. Japonya'da geleneksel olan imparatorluk makamının ulus-devletin kurulmasındaki birleştirici rolü, aynı zamanda Japonya'da geleneksel olan ile modern olanın bir arada varolabilmesinin de bir yansımasıdır. Türkiye'de ise eski ile yeninin, gelenek ile modern olanın çatışması daha sert olmuştur (Ward, Rustow, 1968: 444-445). Bu çatışma, Türk toplumu açısından bir kimlik bunalımını da beraberinde getirmiştir. Çünkü çok dinli bir imparatorluk ve tüm dünyadaki Sünni Müslümanların dini lideri hilafet makamının saltanatla örtüşmesi nedeniyle bir ümmet toplumu olan Osmanlı'dan ve dinin daha belirleyici olduğu kimlik anlayışından, ulus-devlet anlayışına dayalı Cumhuriyet'e geçerken Türk ulusal kimliğinin benimsenmesi de sorunlu olmuştur. Japonya açısından böyle bir dini kimliğin yerine ulusal kimliğin benimsenmesi gibi bir meseleden pek söz edilemez. Zira Japon tarihinde uzunca bir süre Şintoizm ve Budizm hem devletin kimliği hem de ulusal kimlikle yakından ilgili olarak

⁴ Niyazi Berkes'in Türkiye'de Çağdaşlaşma kitabının ilk halinin İngilizce The Development of Secularism in Turkey olması basit bir tercüme yorumu farklılığından değildir. Zira Berkes, çalışmasının sorunsalını büyük ölçüde Türkiye'de çağdaşlaşmanın bir sekülerleşme/laikleşme meselesi olarak değerlendirip, tartışmasını bu temelde kurgulamıştır. Bkz. Niyazi Berkes, The Development ve Secularism in Turkey ve Türkiye'de Çağdaşlaşma, Bilgi Yayınları, Ankara, 1973.

değerlendirilmiştir. Nitekim bu doğrultuda Japonya'nın "yerel" dini olarak bilinen Şinto'nun metinleri, ulusun yaratılması ve kurtuluşu olarak milli amaçlar için sıklıkla kullanılmıştır. Budizm Japonya'ya geçtiğinde ise kendisini ulusun koruyucusu olarak kabul ettirmiştir (Inken Prohl, 2004: 135). Ancak zaten, Türkiye'den farklı olarak, Japon ulusal kimliğinde geleneksel ve kurumsal dinin etkisinin görece daha az olduğu söylenebilir. Bu elbette dinin, çağdaş Japonya'da bir etkisinin olmadığı anlamına gelmez. Yukarıda da belirtildiği gibi, ulusal kimliğin oluşturulmasında da rolü olan dini öğretiler, hala modern Japonya toplumunda önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu dinlerin öğretileri günümüz hayatına uyum sağlamakta, toplumun ve bireyin ihtiyaçlarına göre kendisini yenilemektedir ve "eşsiz" olduğu söylenen "Japon ruhu"nun sürdürülmesinde etki sahibidir (Inken Prohl, 2004: 147).

Modernleşme sürecinde ulusal kimliğe ve "Japon ruhu"na vurgu meselesinin aynı zamanda Japonya'yı Türkiye'ye kıyasla daha milliyetçi bir çizgiye taşıdığını, daha başarılı bir biçimde kaydettiği askeri ve ekonomik ilerlemeyle birlikte emperyalist yayılımcı bir siyasete ittiğini de burada belirtmek gerekir. Özellikle 1930'lardan itibaren, Japon modernleşmesinde ve milliyetçilik anlayışının gelişmesinde Alman modelinin örnek alınmasının da etkisi olduğu söylenebilir. Çünkü zamanlama olarak Almanya da hemen hemen Japonya ile aynı dönemde benzeri kalkınma sorunlarını yaşıyordu. Zaten iki ülkenin gelişimleri arasında benzerlikler bulmak mümkündür. İkisi de 1945'e kadar ekonomik ve toplumsal gelişmelere rağmen, siyasi alanda Batı Avrupa ülkelerine benzer demokratik parlamenter sistem kurmakta başarısız olmuşlardır. Bu bakımdan milliyetçiliğin Japonya'da tüm kurumlarda öne çıkan ideoloji olduğu söylenebilir. Japonya gibi devletin modernleşme sürecini idare ettiği ve aynı zamanda ulus-devleti kurmaya çalıştığı, bu bakımdan "tepeden inme"ci bir hareket kabul edildiği ülkelerde, ki Türkiye de böyle kabul edilir, "milliyetçilik" zaten temel dayanaktır. Toplumun söz konusu sürece ikna edilmesi bu ideoloji ile mümkün görülmüştür. Bu doğrultuda devletin zorlama ve ikna için somut birtakım araçlara başvurması bu işin bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Zorlayıcı araçlar olarak askeri örgütlenme ve silahlanma anlamında da Batı taklit edilmiştir. Bu Meiji yönetimine fiziki bir güç kazandırdığı gibi, ülkenin uzak yerlerindeki olası isyanları da bastırabilme imkânı vermiştir. Ancak en totaliter rejimlerde bile askeri güç, sabit ve geniş katılımlı bir muhalefetle baş edemez. Bu nedenle toplumun ikna edilmesi de gerekir. Burada da Japon yönetici seçkinleri, Batı'dan aldıkları "kitle" olgusunu fark etmişlerdir. Eğitim, din ve kitle iletişim araçlarından yararlanarak neredeyse tek bir kuşakta "vatanserverlik" bilinci, toplumun kısıyında kalan muhalif bir grup dışında, neredeyse tüm millete yerleştirilmişti (Scalapino 1968: 68-75). Fakat Japon örneğinde bu "vatanserverlik" in ötesine geçmiş, yukarıda da belirtildiği gibi yayılımcı bir milliyetçilik halini almıştır.

Japonya, 19. yüzyılda sonunda Çin'e doğru başlattığı emperyalist yayılma adımları ile önce Rusya ile karşı karşıya gelmiş ve üstünlük sağlamıştı. Japonya 1910 yılında da Kore'yi ilhak etmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf devletlerinin müttefiki olarak yer almış, ancak doğrudan karşı cepheyle bir savaşa girmemiştir. Bununla birlikte Pasifik Okyanusu'ndaki Alman sömürgesi adaları işgal etmekten de geri durmamıştır. Aynı zamanda Çin'in Mançurya bölgesini ele geçirmek için de sürekli girişimde bulunmuş, nihayet 1931'de işgal ederek, "kukla" bir imparatorluk yönetimi kurmuşlardır (Henshall, 2004: 91-96, 108-114; Sicim Kaplan, 2023: 760-61). İkinci Dünya Savaşı'na ise Almanya ile birlikte girerek emperyalist hedeflerine ulaşmaya çalışmış, ancak savaşı büyük bir yıkımla kaybetmiştir. Türkiye ise Japonya'nın aksine, Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında işgallere uğrayan ülke olmuş, İmparatorluk yıkılmış, Ulusal Bağımsızlık Savaşı sonrası ancak bir ulus-devlet kurup, onu yaşatmaya çalışmıştır.

Sonuç

Batı dışı modernleşen ülkeler açısından Türkiye ve Japonya iki dikkate değer örnek teşkil etmektedir. Hem bu anlamda ilk örneklerden olmaları, hem de modernleşme sürecinde kaydettikleri gelişmeler açısından ayrı ayrı pek çok incelemenin konusu olmuştur. Fakat iki örneğin karşılaştırılarak incelenmesi daha sınırlı sayıdadır. Hâlbuki bu karşılaştırma, her ülkeye özgü olan modernleşme sürecinin, yaşadığı yere göre nasıl farklı dinamikleri olduğunu ve sürecin başarısını nasıl etkilediğini görmek bakımından epey faydalı bir çalışmadır. Batı modernitesine ulaşmak çabası olduğu için, aynı zamanda bir Batılılaşma hareketi olarak addedilen modernleşme işinde Türkiye ve Japonya, tarihsel olarak birbirine yakın dönemlerde ve yukarıdan aşağı, devlet eliyle yürütülen bir hareketle başlamış iki Batı dışı ülke olmak bakımından benzeşmeler de, süreç ikisinde çok farklı işlemiş ve farklı yerlere varmıştır. Batı'nın emperyalist yayılım sürecinden çok daha sınırlı biçimde etkilenen uzak bir ada devleti olarak Japonya, tarihinin ve coğrafyasının getirdiği avantajlarla bugün dünyanın en büyük

ekonomilerinden ve sanayi toplumlarından biri olmayı başarmıştır. Türkiye ise, Batı kapitalizminin başlıca hedefi konumundaki coğrafyasıyla, ekonomiden askeriye, ulusçuluk hareketlerinden iç isyanlara kadar çok fazla sorunla mücadele ederek, işgallere uğrayarak süreci yönetmek durumunda kalmıştır. Japonya modernleşme hareketine başlamadan evvel de büyük ölçüde homojen bir toplum olması dolayısıyla kimlik meseleleriyle uğraşmamıştır. Türkiye ise çok uluslu, bir ümmet toplumu olan imparatorluktan Türk milli kimliğine dayalı bir ulus-devlete dönüşmüş, ayrıca din temelli bir hukuk sisteminden seküler bir hukuk ve devlet sistemine geçme işini de modernleşmeyle beraber yürütmek durumunda kalmıştır. Bütün bu etkenler, Türkiye açısından modernleşmeyi çok daha sancılı bir süreç haline getirmiştir. Elinizdeki makalede sınırlı bir biçimde irdelenmeye çalışılan Türk-Japon modernleşme süreçlerinin karşılaştırılması, Türkiye'nin üzerinde durduğu coğrafyada, laik bir ulus-devlet olarak Cumhuriyet'i kuranların ne denli zor bir iş başarmış olmalarını da göstermek bakımından da anlamlı bir çaba olarak değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- Atalay, L. (2019), "Meiji Restorasyonu ve Japon Modernleşmesi", Yakın Çağ Dünya Tarihi, ed. Hamiyet Sezer Feyzioğlu, Nobel Yayıncılık, Ankara, s. 209-234.
- Belge, M. (2012), Militarist Modernleşme: Almanya, Japonya ve Türkiye, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Berkes, N. (1964), The Development of Secularism in Turkey, McGill University Press, Montreal.
- Cornelissen, W., Steunebrink G., van der Zweerde E. Ed. (2004), "Introduction", Civil Society, Religion and the Nation: Modernization in Intercultural Context: Russia, Japan, Turkey, Rodopi Publishment, Amsterdam.
- Çiğdem, A. (1997), Bir İmkân Olarak Modernite: Weber ve Habermas, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.
- Henshall, K. G. (2004), A History of Japan: From Stone Age to Superpower, Palgrave Macmillian, New York.
- Köker, L. (2007), Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tanpınar, A. H. (2012), On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Ülken, H. Z. (2013), Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Ward, R. E., Rustow D. E. Ed. (1968), Political Modernization in Japan and Turkey, Princeton University Press, New Jersey.
- Ward, R. E ed. (1968), Political Development in Modern Japan, Princeton University Press, New Jersey.
- Wilczynski, J. (1981), "Imperialism", An Encyclopedic Dictionary of Marxism, Socialism and Communism, Macmillian Reference Books, London.
- Williams, R. (2015), Keywords: A Vocabulary of Culture and Society, Oxford University Press.
- Erik, J. Zürcher, Turkey: A Modern History, I. B. Tauris, London,
- Belge, M. (2007), "Batılılaşma: Türkiye ve Rusya", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık, cilt 3, ed. T. Bora ve M. Gültekinil, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 43-55.
- Çiğdem, A. (2007), "Türk Batılılaşması'nı Açıklayıcı Bir Kavram: Türk Başkaldığı – Batılılaşma, Modernite ve Modernizasyon", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık, cilt 3, ed. T. Bora ve M. Gültekinil, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 68-81.
- Roger, F. Hackett,(1968) "Meiji Genro", Political Development in Modern Japan, ed. Robert E. Ward, Princeton University Press, New Jersey, p. 65-98.
- Hall, J. W. (1968), "The Nature of a Traditional Society: Japan", Political Modernization in Japan and Turkey, ed. R. E. Ward and d. E. Rustow, Princeton University Press, New Jersey, p. 37-41.
- Göle, N. (2007), "Batı Dışı Modernlik: Kavram Üzerine", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık, cilt 3, ed. T. Bora ve M. Gültekinil, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 56-67.

- Jansen, M. B. (1968), "Modernization and Foreign Policy in Meiji Japan", ed. Robert E. Ward, Princeton University Press, New Jersey, p. 149-188.
- Sicim Kaplan, E.,(2023), "Pan-Asyacılık: Okakura Tenshin (Kakuzo) ve Asya Algısı" History Studies, Cilt 15, Sayı 4, s.759-774.
- Prohl, I. (2004), "Religion and Identity in Contemporary Japan", Civil Society, Religion and the Nation: Modernization in Intercultural Context: Russia, Japan, Turkey, ed. Gerrit Steunebrink, Evert van der Zweerde, Rodopi Publishment, Amsterdam, p. 135-150.
- Scalapino, R. (1968) "Environmental and Foreign Contributions: Japan", Political Modernization in Japan and Turkey, p. 68-90.
- Topses, M. D.,(2011), "Japon Modernleşmesi Bağlamında İki Sosyolojik Çözümlemenin Karşılaştırması", Folklor/Edebiyat, Cilt 17, Sayı 68, 2011/4, s. 77-84.

EXTENDED SUMMARY

Modernity, in its simplest form, is a concept used to describe the political, economic, cultural and social transformation of the West as a result of major historical events such as the Geographical discoveries, the Renaissance and Reform Movements, the Enlightenment, the Industrial and French Revolutions, and refers to the level reached by Western Europe and the USA as a result of these transformations. Modern nation-states and industrial societies are the result of this transformation and its effects were not limited to the West. Western capitalism, which became stronger as a result of modernity, entered into an imperialist expansion process especially in the 19th century and made it its goal to colonise almost all habitable geographies starting from the Near East. The target of this expansion, especially the traditional empires, saw the solution to survive as being like the West. Accordingly, they endeavoured to transfer the military, political, administrative and economic institutions of the West to their own countries. For the countries in question, the effort to be like the West, which reflects modernity, was considered modernisation, in other words, Westernisation. In this respect, the Ottoman Empire was among the first traditional states to initiate the process of Westernisation/modernisation. In the 19th century, the Ottoman Empire began to clearly see the gap between itself and the West in many areas ranging from military, politics, economy and culture. In the 19th century, when it was realised that the gap with the West was too great to be closed and the state's survival was becoming more difficult, a more comprehensive modernisation movement was initiated. With the 1839 Tanzimat Edict, this process became irreversible. Although the Ottoman Empire could not be saved from collapse despite all the efforts of renewal, the road to the Republic of Türkiye was paved with this modernisation process. In the 19th century, Japan, which started its modernisation movement about thirty years after Türkiye, was one of the first countries to experience non-Western modernisation. Launched in 1868 with the accession of Emperor Meiji to the throne, the Restoration Movement was a comprehensive modernisation process. The fact that they were among the first examples of non-Western modernisation and that they were top-down movements carried out by the state made the processes of Türkiye and Japan similar to each other. Both countries embarked on such a movement in order to stay away from the threats of Western imperialism and to keep the state afloat, and tried to realise modernisation simultaneously with the nation-state building process. However, the experiences of these two countries, which are located in distant geographies and have different historical and cultural backgrounds, have led to fundamental differences in their modernisation experiences. First of all, the fact that Japan is an island state, has a more culturally and ethnically homogeneous social structure, and is farther away from the West and its imperialist expansion than Türkiye have been factors that facilitated the modernisation process. Although it was exposed to threats from the West from time to time, it was not subjected to any occupation or military attack until the Second World War and became a country pursuing imperialist goals by the beginning of the 20th century. Türkiye, on the other hand, with its geographical location closest to the West, has been the country most closely affected by all developments in the West and all its attacks. In the modernisation movement initiated in the last century of the Ottoman Empire, as a multi-national, multi-religious and multi-lingual empire, and moreover as one of the first countries in the imperialist expansionist aims of the capitalist West, it experienced this process under much more difficult conditions. In addition to military and economic difficulties, it also had to deal with the ideology of nationalism, especially after the French Revolution, and the separatist uprisings of the different religious and ethnic communities it harboured. Although Japan took part in the First World War on the side of the Entente states, it did not fight directly on the fronts, but it did not refrain from occupying the German colonised islands in the Pacific. On the other hand, the Ottoman Empire's territory was directly involved in the war and collapsed, and with the War of Independence, it was able to establish a nation-state with most of its territory in Anatolia. Unlike Japan, in addition to establishing the nation-state, it also carried out a process of secularisation. With the establishment of the Republic, the nation-state was transformed from a society based on the concept of ummah, in which different communities were defined on the basis of religion, to a secular nation-state based on Turkish national identity. The issue of identity, which has not been an issue for the Japanese society and individual, which has been built on a homogenous ethnic and linguistic community for centuries, has become a major issue for Türkiye. On the other hand, since the nation-state and the ideology of nationalism brought by it were emphasised in a higher tone in the Japanese society and state, it became aggressive, and the military and economic gains achieved since the beginning of the 20th century resulted in an expansionist foreign policy. It entered the Second World War with this aggressive policy, but

suffered a great destruction. Nevertheless, it recovered in a short time and still managed to become one of the most developed economies of the world. Türkiye, on the other hand, has had to deal with frequent political and economic crises, rebellions and terrorism, despite the fact that it has never fought a major war since the foundation of the Republic. Considering all these, it is seen that the modernisation movement in Türkiye was a more painful and difficult process due to its historical, geographical and cultural conditions. Therefore, its success is also different from Japan. In this study, the overlapping and diverging points in the experiences of the two countries in the modernisation process and the reasons for them have been tried to be analysed.